

राजदेवी नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड : १

संख्या : ६२

मिति : २०७९/०४/१२

भाग-२

राजदेवी नगरपालिका

“प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका २०७९”

१. प्रारम्भिक

१.१ प्रस्तावना

नेपालको संविधानले सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन्, कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट वंचित नगर्ने प्रतिवद्धता सहित नागरिकहरूलाई समानताको हकको प्रत्याभूति गरेको छ । नेपाल विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय अभिसन्धिहरूको पक्ष राष्ट्र भएकाले लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण र समाजिक समावेशीकरणलाई कानूनी रूपले स्वीकार गरी अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता समेत व्यक्त गरेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूले संविधान एवं अन्य प्रचलित कानून बमोजिम वि.सं.२०७५ साल देखि आफ्नो योजना तथा बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दै आएका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०६४/०६५ देखि नेपाल सरकारका सबै मन्त्रालयहरूले लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीको अभ्यास गर्दै आएका छन् । प्रत्येक मन्त्रालयले वार्षिक कार्यक्रममा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको मान्यतालाई समावेश गरी तदनुरूप प्रतिवेदन गर्ने गरेका छन् ।

पन्ध्रौ योजना (२०७६/०७७- २०८०/०८१) ले राज्यका तिनै तहको सरकारमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्धति (जसलाई लैङ्गिक उत्तरदायी सर्वजनिक वित्तिय व्यवस्थापन पनि भनिन्छ) लाई संस्थागत गर्ने रणनीति लिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको बजेट वक्तव्यबाट लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीलाई प्रदेश र स्थानीय तहको बजेट प्रणालीमा समेत समावेश गर्ने नीतिगत उद्घोष गरिएको छ । अर्थ मन्त्रालयको बजेट तथा कार्यक्रम माहाशाखा मातहत लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट समिति गठन गरी अर्थ मन्त्रालयले प्रदेश तथा स्थानीय तह संगको सहकार्यमा यो नमूना निर्देशिका तयार गरेको र निर्देशिकाले प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट बजेट विनियोजन गरिएका कार्यक्रम अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूको वर्गिकरण गर्नु पर्ने र ति क्रियाकलापहरूले महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई थप योगदान गर्दछ भन्ने विश्वास गरिएको छ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्धतिले बजेट तयारीका समयमा विकशित गरिएका नीति र खर्च प्रस्तावबाट लाभग्राहीमा परेको प्रभावका मुल्यांकन गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई प्रवर्द्धन गर्ने क्रियाकलाप समावेश गर्नुका साथै लेखा चार्टमा वर्गिकरण गरिएका क्रियाकलापहरूका लागि भएको विनियोजनका आधारमा खर्चहरूको अभिलेख राख्ने र पहिल्याउने उद्देश्य समेत यसबाट राखिएको छ ।

१.२ निर्देशिकाको नाम र प्रारम्भ

प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका लागि लक्षित यो निर्देशिकाको नाम “प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका २०७९” रहेको छ । यो निर्देशिका अर्थ मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागू गरिने छ ।

१.३ परिभाषा

कुल बजेटको अनुमान, आयको आधारको खोजी, विभिन्न शिर्षकहरूमा गरिने विनियोजन र खर्च, खर्चको अभिलेख र लेखाजोखा लगाएतका सम्पूर्ण पक्षमा लैङ्गिक समानताको लक्ष्य प्राप्तिलाई केन्द्रमा राखेर उद्देश्यमूलक ढङ्गले, योजनावद्ध रूपमा, लैङ्गिक विश्लेषण सहित आर्थिक श्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामूलक वितरण र उपयोग हुने गरी गरिने बजेट तर्जुमा प्रक्रिया लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट पद्धति हो ।

केही मुख्य शब्दावलीहरुको परिभाषा तल दिएको छ ।

१. “लैङ्गिक” भन्नाले समाजबाट निर्मित महिला पुरुषको भूमिका एवम् पहिचानका साथै उनीहरु बीचको सामाजिक सम्बन्धलाई सम्झनुपर्छ ।
२. “विपन्न” भन्नाले नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०६६/०६७ मा गरिएको परिभाषा अनुसार औषत प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन २,२२० क्यालोरी बराबर भन्दा कम खाद्य पदार्थ उपभोग गर्ने घरपरिवार एवम् व्यक्तिहरुलाई सम्झनुपर्दछ ।
३. “वंचित समूह” भन्नाले परम्परागत रूपमा लामो समयदेखि जातिय, आर्थिक, अपाङ्गता यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक एवम् भौगोलिक कारणहरुले गर्दा पछि परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक एवम् दुर्गम क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जनता सम्झनुपर्छ ।
४. “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (जेसी)” भन्नाले महिला तथा पुरुष र विभिन्न सामाजिक समूहहरुबीचको असमान शक्ति सम्बन्धहरुलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिचान भएका व्यक्तिहरुका लागि समान अधिकार अवसर एवम् समान सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक कदम चलाउनु पर्ने विषयलाई सम्झनु पर्छ ।
५. “सशक्तिकरण” भन्नाले विकाशका अवसरहरुबाट वंचित, श्रोत र साधनमा पहुच तथा नियन्त्रणमा पछाडि परेका अशक्त वा कमजोर वर्गलाई सबल बनाउने कार्यलाई सम्झनु पर्छ ।
६. “जीविकोपार्जनका लागि सशक्तिकरण” भन्नाले गरिब महिला तथा पुरुषहरुलाई कार्य गर्न सकिने बनाउन सम्पत्ति र क्षमताको अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई सम्झनु पर्छ ।
७. “आवाज वा परिचालन सशक्तिकरण” आफुहरुलाई प्रभाव पार्ने संस्थाहरुमा सहभागीहुन प्रभाव पार्ने र उत्तरदायित्व बनाउने कार्यमा महिला, विपन्न तथा वंचित समूहका मानिसहरुको अर्थपूर्ण सहभागिताका लागि उनीहरुमा अनिवार्यरूपमा आफ्नो अधिकारका पक्षमा आवाज उठाउन सक्ने, प्रभावकारी प्रतिनिधिमूलक संस्थाहरु गठन गर्न सकिने र परिवर्तनका लागि गठबन्धन निर्माण गर्न सक्ने क्षमता सम्झनु पर्दछ ।
८. “खण्डीकृत तथ्याङ्क” भन्नाले महिला तथा पुरुष, जातीय समूह, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक समूह, एवम् अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य वंचित समूहहरुको खण्डीकृत तथ्याङ्कहरुलाई सम्झनुपर्छ ।
९. “लैङ्गिक हिंसा” भन्नाले फरक लिङ्ग भएको आधारमा घरेलु हिंसा कार्य स्थलमा हुने विभेद, यौनजन्य दुर्व्यवहार, सामाजिक कुरीतिजन्य तथा विभेदपूर्ण व्यवहार लगाएत फरक लिङ्ग भएको कारणले हुने हिंसा र भेदभाव सम्झनुपर्छ ।
१०. “लैङ्गिक समानता” भन्नाले महिला र पुरुषबीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्न अवस्थालाई सम्झनुपर्छ ।
११. “अपाङ्ग भएका व्यक्ति” भन्नाले शारीरिक दुर्बलता, बहिरा, दृष्टिविहीन, बौद्धिक, मानसिक वा महसुस गर्ने क्षमता कमजोर भएका मानिसहरु हुन् जो सरकारले उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधाको पूर्ण र सहजरूपमा उपभोग गर्ने असमर्थ छन् र अपाङ्गता भएको भनी अधिकारिक अस्पताल तथा चिकित्सकबाट पुष्टि भएका व्यक्तिहरुलाई सम्झनुपर्छ ।

१२. “लैङ्गिक सम्बेदनशील” भन्नाले महिला, विपन्न, तथा वाञ्छितीमा परेकाहरुको विषयगत क्षेत्रका श्रोत तथा अवसरहरुमा पहुँच पुगेको सुनिश्चित हुने गरी महिला तथा पुरुष र तेश्रो लिङ्गिका भिन्न अवश्यताहरु तथा असमान शक्ति सम्बन्ध एवम् असमानताहरुलाई सम्बोधन गरेको अवस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

१३. “एलजीबीटीआई” भन्नाले समलिङ्गी महिला, समलिङ्गी पुरुष, उभयलिङ्गी, तेस्रो लिङ्गी, पहिचान भन्दा भिन्न लैङ्गिक रुचि र व्यवहार हुनेहरु र अपूर्ण वा द्वैत लिङ्गीलाई सम्झनु पर्दछ ।

१.४ निर्देशिकाको उद्देश्य

महिला तथा पुरुषलाई सार्वजनिक वित्तको समतामूलक वितरण भएको सुनिश्चित गर्न बजेट तर्जुमा प्रकृत्यामा महिला सशक्तिकरण र लैङ्गिक समानताको प्रवर्द्धन गर्नु हो । बजेट तर्जुमा प्रकृत्याका सबै चरणमा देहाय बमोजिम लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई समावेश गर्नु यो निर्देशिकाको उद्देश्य हो :

१. लैङ्गिक दृष्टिकोणबाट योजनावद्ध प्रयासहरुको विश्लेषण गर्ने,
२. महिला समानता तथा महिला सशक्तिकरणको अभिवृद्धिका लागि लक्षित सार्वजनिक श्रोतहरुको सङ्कलन तथा विनियोजन सुनिश्चित गर्ने,
३. लैङ्गिक अन्तरहरुको सम्बोधन गर्न लगानी सुनिश्चित गर्ने ।
४. लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरणका लागि सरकारी जवाफदेहिता तथा पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने ।

१.५ निर्देशिका प्रयोगकर्ताहरु

यस निर्देशिकाका मुख्य प्रयोगकर्ता प्रदेश र स्थानीय तह हुन् । यो मुख्य रूपमा सर्वजनिक वित्तिय व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार निकाय सहित संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सरकारी कर्मचारीहरुप्रति लक्षित छ । यसका अतिरिक्त महिला संगठन, गैरसरकारी संस्था, शैक्षिक संस्था, दातृ समुदाय, निजी क्षेत्र, जनप्रतिनिधि र सम्बन्धित नागरिकहरु जस्ता प्रदेश तथा स्थानीय तह संग कार्य गर्न सबै सरोकारवालाले यो निर्देशिका प्रावधान पालना गर्नेछन् ।

२. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयनका लागि संस्थागत व्यवस्था

२.१ स्थानीय तह

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले नगरपालिकाका प्रमुख, गाउँपालिकाका अध्यक्ष, वडा समिति, स्थानीय राजश्व परामर्श समिति, श्रोत अनुमान तथा बजेट सिमा निर्धारण समिति र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिलाई स्थानीय तहको योजना, बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्न अधिकार दिएको छ । कानूनतः विभिन्न जिम्मेवारीहरु प्रदान गरिएका मध्येका महत्वपूर्ण जिम्मेवारीको रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाई समावेश गर्न देहायका कार्यहरु गनुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन अनुसारको सान्दर्भिक जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धी जिम्मेवारीहरु
स्थानीय राजश्व परामर्श समिति	
१. कर तथा अन्य राजश्व सम्बन्धी नीति तथा कानूनहरुका बारेमा	१. सल्लाह दिनु अघि कर तथा अन्य राजस्व संग सम्बन्धित नीति तथा कानूनहरुको प्रभावका बारेमा विश्लेषण गर्ने ।

आवश्यक सल्लाहकार सेवा उपलब्ध गराउने । २. राजस्वको श्रोत, क्षेत्र र दरको विश्लेषण गरी अगामी आर्थिक वर्षको राजस्वको अनुमान गर्ने । ३. स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायहरूको प्रवर्द्धन तथा रोजगारी सिर्जना ।	२. राजस्वका श्रोत, क्षेत्र र दरहरू र महिला तथा पुरुषमा पर्ने प्रभाव तथा लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण र सामाजिक समावेशिकरण प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभाव पर्ने वा नपर्ने कुराको विश्लेषण गरेर अगामी आर्थिक वर्षको राजस्वको अनुमान गर्ने । ३. महिला तथा सीमान्तीकृत पृष्ठभूमिका महिलाहरू सहित सबैका लागि रोजगारी सृजना र स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायहरूको प्रवर्द्धन गर्ने ।
--	--

श्रोत अनुमान तथा बजेट सिमा निर्धारण समिति

१. आन्तरिक आय तथा अन्य श्रोतहरूबाट प्राप्त हुने रकमको अनुमान गर्ने । २. कुल तथा विषयगत क्षेत्रको बजेट सिमा निर्धारण गर्ने । ३. बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।	१. आन्तरिक आय तथा बाह्य श्रोतबाट प्राप्त हुने रकमको महिला तथा पुरुषमा पर्ने लैङ्गिक भिन्नता प्रभावको मुल्याङ्कन गर्ने । २. लैङ्गिक मुल्याङ्कनमा आधारित भई विषयगत क्षेत्रको बजेट र कूल बजेट निर्धारण गर्ने । ३. बजेट सिमाले महिलाको जीविकोपार्जन तथा आवाज (प्रभाव पार्ने क्षमता) सशक्तिकरण र विभेदजन्य नीति तथा सामाजिक अभ्यासहरूमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्न आवश्यक प्रयासहरूका लागि प्रयाप्त स्रोत समेटेको सुनिश्चित गर्ने । ४. बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका शर्तमा लैङ्गिक अवरोधहरूको न्यूनीकरण र लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरणको प्रवर्द्धनको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने समावेश गर्ने ।
---	--

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति

१. अगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तयार गर्ने ।	१. लैङ्गिक-खण्डीकृत तथ्याङ्क र लैङ्गिक विश्लेषणात्मक तथ्यहरूको प्रयोगबाट सूचित हुने । २. अगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तावमा देहायका कुरा भएको सुनिश्चित गर्ने । - महिला जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण (जस्तै: स्वास्थ्य, शिक्षा, रोजगारी, अधिकारको दावा गर्न सक्ने क्षमता, सम्पत्ती माथिको नियन्त्रण) तथा - विभेदजन्य नीतिहरू, मानसिकता तथा अभ्यासहरूमा परिवर्तन (जस्तै: यौनिक हिंसा न्यूनीकरण गर्न पुरुष तथा बालक संग काम गर्ने, निर्णय-निर्माण मंचहरूमा महिलाहरूको प्रभावमा सुधार ल्याउन नीति तथा प्रकृयाहरूको परिमार्जन गर्ने ।
---	--

२.२ प्रदेश तह

सान्दर्भिक जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धी उपायहरू
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	
१. श्रोतहरूको अनुमान गर्ने, कृयाकलापहरूको विस्तृत विवरण तथा तिनीहरूको प्राथमिकता सहित ३ वर्षको आम्दानी तथा खर्चको प्रक्षेपण समावेश गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचना	१. तयार गरिएको श्रोत अनुमान, मध्यमकालीन खर्च संरचना र क्रियाकलापहरूको विस्तृत विवरणले सेवा, श्रोत, तथा अवसरहरूको पहुचमा महिलाहरूले सामना गर्नुपरेका अवरोधहरूलाई

तयार गर्ने । २. विषयगत निकायहरूलाई मार्गदर्शन तथा सीमा उपलब्ध गराउने	सम्बोधन गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने । २. विषयगत निकायहरूलाई उपलब्ध गराईने मार्गदर्शन तथा बजेट सिलिङमा महिलालाई सशक्तिकरण गर्ने तथा विद्यमान लैङ्गिक तथा सामाजिक पहिचानमा आधारित विभेदहरूको रूपान्तरणका लागि आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विकास गर्ने सम्बन्धी मार्गदर्शन समावेश गर्ने ।
विषयगत निकायहरू	
१. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयद्वारा उपलब्ध गराईएको मार्गदर्शन तथा सीमाका आधारमा बजेट तयार गर्ने । २. राजस्वको प्रक्षेपण तयार गर्ने ।	१. महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका पक्षहरू राजस्व प्रक्षेपणमा एकीकृत भएको र आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराईएको मार्गदर्शन तथा सीमाका आधारमा बजेट तयार गरिएको सुनिश्चित गर्ने । २. महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई नकरात्मक असर नपार्ने खालका राजस्व अभिवृद्धिका विधिहरूमा आधारित भई राजस्व प्रक्षेपण गरिएको सुनिश्चित गर्ने ।
विषयगत मन्त्रालयहरू	
१. मन्त्रालय वा अन्तर्गतका निकायहरूबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रमहरू स्वीकृत गर्ने जसलाई पछि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले खर्च गर्ने अधिकार प्रदान गर्दछ ।	१. मन्त्रालय वा मातहतका निकायहरूबाट कार्यान्वयन गरिने कार्यक्रमहरूमा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका सवालहरू निर्दिष्ट रूपमा समावेश भएको र सोही अनुरूप अन्य निकायहरू (माहालेखा नियन्त्रकको कार्यालय, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय र सम्बन्धित प्रदेश वित्तीय एकाई कार्यालय) मा जानकारी गराईएको कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
प्रदेश स्तरीय सरकारी लेखा प्रणाली	
१. आम्दानी, खर्च, सम्पत्ती तथा दायित्व सहित सम्पूर्ण वित्तिय कारोबारहरूको अभिलेख राख्ने । २. प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गर्ने ।	१. आम्दानी, खर्च, सम्पत्ती तथा दायित्व लगाएत सबै वित्तिय कारोबारहरूको विवरणहरू पहिल्याउन र लैङ्गिक विषयवस्तु सहितको बृहत् तथ्याङ्कीय प्रतिवेदन प्राप्त गर्न अभिलेख व्यवस्थित तरिकाले राखिएको सुनिश्चित गर्ने । २. प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली : लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका अनुरूप लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ्ग) प्रविष्ट गर्ने ।

२.३ नेपाल सरकारको जिम्मेवारी

अर्थ मन्त्रालय

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट समिति: लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाई एकीकृत बजेट तर्जुमा दिग्दर्शनमा समावेश गरेर प्रदेश र स्थानीय तहमा पठाउने र सोको पालनाका लागि अनुरोध गर्ने ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूलाई उपलब्ध गराईने अनुदानका लागि: प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूलाई चार प्रकारका अनुदान उपलब्ध गराउदा लक्षित गरिएका वा नगरिएका दुवै खालका आयोजनाहरूमा हिंसा न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई संसोधन गर्न अनुरोध गर्ने । अनुदान रकमको कम्तिमा निश्चित प्रतिशत महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका प्रयासहरूमा खर्च भएको सुनिश्चित गर्ने प्रावधान समावेश गर्न अनुरोध गर्ने ।

केन्द्रीय सरकारी लेखा प्रणाली: आम्दानी, खर्च, सम्पत्ति तथा दायित्व लगाएत सबै वित्तिय कारोबारहरूको विवरणहरू पहिल्याउन र लैङ्गिक विषयवस्तु सहितको वृहत् तथ्याङ्कीय प्रतिवेदन प्राप्त गर्न अभिलेख व्यवस्थित तरिकाले राखिएको सुनिश्चित गर्ने ।

विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली: लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका अनुरूप तहहरूलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ्ग) प्रविष्ट गर्न अनुरोध गर्ने ।

स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली: स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली टोलीलाई आयोजनाहरूको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ्ग) अनुरूप तथ्याङ्क प्रविष्ट गर्न र निनियोजन तथा खर्च पहिल्याउन निर्देशन दिने ।

२.४ प्रदेश संयोजक, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको जिम्मेवारी

प्रदेश संयोजक, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

१. प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका सातै प्रदेशमा जारी गर्ने ।

२. निर्देशिकाका प्रावधानहरू पालना गर्न सबै प्रदेशलाई निर्देशन दिने र समन्वय गर्ने ।

२.५ राष्ट्रिय योजना आयोग

राष्ट्रिय योजना आयोग

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराईने विशेष तथा सम्पूरक अनुदान मार्फत संचालित आयोजनामा आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक विभेदमा परेका वर्ग वा समुदायको उत्थान तथा विकास गर्ने विषय समावेश गर्ने ।

विशेष अनुदानबाट कार्यान्वयन गरिएका आयोजनाहरूको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ्ग) व्यवस्थापन गर्न स्थानीय तह संग समन्वय गर्ने ।

बजेट तथा योजना तर्जुमा दिग्दर्शन अनुसार प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका समावेश गर्न समन्वय गर्ने ।

दीगो विकास लक्ष्यको प्रादेशीकरण र स्थानीयकरण गर्ने कार्यमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटमा आधारित सूचकहरू प्राप्त हुने गरी समन्वय गर्ने । मूलतः लक्ष्य नं. १, ५, १०, र १६ लाई योगदान गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा प्रत्येक वर्ष चक्रीय योजना (रोलिङ प्लान) को रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निनियोजनमा प्राथमिकीकरण गर्न समन्वय गर्ने ।

३. वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया:

३.१ योजना तर्जुमामा लैङ्गिक विषयवस्तुको एकीकरण

प्रदेश योजना आयोग/प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय/स्थानीय तहको कार्यपालिकाको जिम्मेवारी

१.संविधान तथा दिगो विकास लक्ष्यमा लैङ्गिक विषयवस्तु प्रति गरिएको प्रतिवद्धता र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिउका कार्यक्रमहरूलाई ध्यानमा राखेर योजना तर्जुमा गर्न योजना अधिकृतहरूलाई निर्देशन दिने ।

२.योजना अधिकृतहरूलाई विभिन्न पृष्ठभूमि भएका महिलाहरूको जीविकोपार्जन तथा आवाज/सामाजिक सशक्तिकरण तथा संरचनात्मक (Structural) विभेदलाई न्यून गर्ने प्रकृतिका कार्यक्रम योजनाहरूको विकास गर्न निर्देशन दिने । जीविकोपार्जन सशक्तिकरणले स्वास्थ्य, शिक्षा, आम्दानी गर्ने क्षमता र सीपहरूलाई सम्बोधन गर्दछ । यसैगरी आवाज/सामाजिक सशक्तिकरणले अरुलाई जिम्मेवार बनाउन सक्ने क्षमताको सुदृढीकरणस आत्मविश्वास जगाउन सहयोग र निर्णय लिन सक्ने र अधिकार दावी गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्दछ । संरचनात्मक विभेद न्यूनीकरणका लागि संस्थागत अवरोधहरू सिर्जना गर्ने औपचारिक तथा अनौपचारिक नीति तथा प्रणालीहरूलाई पनि सम्बोधन गरिनुपर्ने हुन्छ ।

३.निर्दिष्ट लिङ्ग, जातजाति, अवस्थिति र पहिचानमा आधारित विभेदजन्य मूल्यमान्यता तथा अभ्यासहरूमा लक्षित गर्ने, घरायसी कार्यबोझको न्यूनीकरण गर्न चेतना अभिवृद्धि गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्ने, वृहत् महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि पुरुष तथा बालक संग कार्य गर्ने, छुवाछुत, छाउपडी, बालविवाह र यस्तै अन्ड परम्परागत हानिकारक अभ्यासहरूमा विकास गर्ने मानसिकता तथा मूल्यमान्यतामा परिवर्तन ल्याउने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

४.लैङ्गिक तथा जातीय सांस्कृतिक विविधता विशेष कार्यक्रमको प्रवर्द्धन गर्ने वा विशेष, संरक्षित र स्वायत्त क्षेत्रमा विकास कार्य गर्न विशेष कार्यक्रमहरूका लागि अतिरिक्त बजेट उपलब्ध गराउने ।

३.२ लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू सहित प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमाका चरणहरू :

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू र सो कार्यान्वयनको उपायहरू तल दिएको छ ।

विस्तृत चरणहरू, जिम्मेवार निकाय तथा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरूका लागि अनुसूची-१ हेर्नुहोस् ।

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू	कार्यान्वयनको उपायहरू
प्रदेश तह: चरण १-आयव्ययको प्रक्षेपन गरिएको तथ्याङ्क सहितको विवरण नेपाल सरकारमा पेश गर्ने स्थानीय तह: चरण १ -आयव्ययको प्रक्षेपन गरिएको तथ्याङ्क सहितको विवरण नेपाल सरकारमा पेश गर्ने	
वस्तुस्थिति विवरण (स्थितिपत्र) तथा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपन सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नका लागि खण्डकृत तथ्याङ्क। लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विश्लेषण र विभिन्न सामाजिक	प्रदेश तथा स्थानीय तहको पार्श्वचित्रबाट खण्डकृत विवरणहरू प्राप्त गर्ने सम्भव भएको समयमा अतिरिक्त तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन गर्ने । (खण्डकृत सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन फारमका लागि अनुसूची-२ हेर्नुहोस्)

पृष्ठभूमिका महिलाहरु (विभिन्न जातजातिगत समूहहरु, अपाङ्गता भएका महिलाहरु, ट्रान्स तथा लेस्बीयन महिलाहरु सहित) को वास्तविक स्थिति सम्बन्धी तथ्यहरुको प्रयोग गर्ने ।	
प्रदेश तह: चरण २ -संघबाट प्रदेशलाई वित्तीय हस्तान्तरणको सीमा र मार्गदर्शन प्राप्ति स्थानीय तह: चरण २ --संघ र प्रदेशबाट वित्तीय हस्तान्तरणको सीमा र मार्गदर्शन प्राप्ति	
स्थानीय तहहरुका लागि उपलब्ध गराईने बजेट सीमामा महिला तथा वंचितीमा परेकाहरुको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण अभिवृद्धि तथा विद्यमान विभेदजन्य नीति/नियमहरु, मानसिकता, सामाजिक तथा लैङ्गिक मूल्यमान्यता तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनका लागि आत्यावश्यक कार्यलाई समेट्ने गरी पर्याप्त बजेट समावेश गर्ने ।	बजेट सीमाले देहायका क्रियाकलापहरु समेट्नु पर्दछ : (क) महिला तथा बालिकाहरुपैति शिक्षा, स्वास्थ्य तथा आम्दानीमा सुधार ल्याउने प्रकृतिका, (ख) खण्डकृत तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन र (ग) विभेदजन्य हानिकारक अभ्यासहरुको न्यूनीकरण, लैङ्गिक समानतामा सुधार, लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरणका लागि पुरुष तथा बालकसित काम गर्ने ।
स्थानीय तह : चरण ३ विषयगत क्षेत्र छुट्याउने	
विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा महिला, गरिव, वंचितीमा परेकाहरु तथा जोखिममा रहेकोहरुको बाधा व्यवधान, आवश्यकता तथा प्राथमिकताहरु तथा आम्दानी-खर्चको प्रक्षेपणमा समावेश गर्न सकिने सम्भावित उपायहरुको पहिचान गर्ने ।	विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा महिलाका सवालहरु तथा स्रोतको पहुँचमा उनीहरुको अवरोधहरुबो तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने, विषयगत क्षेत्रका लाभहरुको पहुँचमा सुधार ल्याएका क्रियाकलापहरुको पहिचान गर्ने ।
प्रदेश तह: चरण ३ आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा मन्त्रालय/निकायलाई पठाउने स्थानीय तह: चरण ४ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण : - स्थानीय राजस्व परामर्श समितिले सम्बन्धित स्थानीय तहको कार्यपालिकामा राजस्व प्रक्षेपण गरी पेश गर्ने - स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले स्थानीय तहको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण सम्पन्न गर्ने ।	
राजस्वका स्रोतहरु तथा यसको प्रक्षेपणको लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरणमा पर्ने प्रभावको विश्लेषण गर्ने, खण्डकृत तथ्यहरुमा आधारित भई र विभेदजन्य नीतिहरु तथा सामाजिक अभ्यासहरुमा परिवर्तन सहित लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरणका प्राथमिकताहरुलाई सम्बोधन गर्ने गरी सीमा निर्धारण गर्ने ।	विभिन्न कर, जरिवाना, शुल्कहरुले महिला तथा पुरुषलाई कसरी प्रभाव पार्दछ भन्ने विषयको पहिचान गर्ने, यदि महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतामा नकारात्मक भ्रभाव परेको छ भने परिमार्जन गर्ने । लैङ्गिक मूल्याङ्कनका आधारमा आम्दानीका स्रोतहरुको अनुमान गर्ने तथा बजेट सीमा निर्धारण गर्ने ।
प्रदेश तह: चरण ४ - आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा मन्त्रालय/निकायलाई पठाउने स्थानीय तह: चरण ५- आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा नगरालिकाका विषयगत महाशाखा, शाखा तथा बडा समितिलाई पठाउने	
नेपालका मानव अधिकार सम्बन्धी प्रतिवद्धताहरु र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा महिला, गरिव, वंचितीमा परेको र जोखिममा रहेकोहरुको आवश्यकता तथा	महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि कस्ता क्रियाकलापहरुक आवश्यक हुन्छन् सोको पहिचान गर्ने ।

प्राथमिकताहरूलाई ध्यानमा राख्दै आम्दानीको अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण गर्ने । बजेट सीमा निर्धारण गर्दा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन (परिमार्जित) २०७४ मा उल्लेख गरिएको देहाय बमोजिमको प्रावधानको पालना गर्ने : “स्थानीय तहको विद्यमान सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई आधारको रूपमा लिनुपर्दछ र यस्ता विषयगत क्षेत्रहरूको सशक्तिकरणका लागि आवश्यक बजेट समेत बजेट सीमामा निश्चित गरिनुपर्दछ ।”	यस्ता क्रियाकलापहरूको खर्च अनुमान गर्ने । त्यस्ता खर्चहरू समावेश गरि सकेपछि आम्दानीको प्रक्षेपण तथा बजेट सिलिङ्ग निर्धारण गर्ने ।
स्थानीय तह : चरण ६ वडा स्तरीय योजना तर्जुमा र प्राथमिकता निर्धारण	
विभिन्न सामाजिक समूहका महिला तथा पुरुषको सहभागीता सुनिश्चित गर्ने । प्रत्येक विषयगत क्षेत्र (आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, शासन) अन्तर्गत योजनाहरूको पहिचान गर्नुपर्ने आवश्यकताका बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने जसले देहायका कार्यहरू गर्दछ : (क) महिलाहरूको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरणमा सहयोग गर्दछ, (ख) मानसिकता तथा मूल्यमान्यतामा परिवर्तन ल्याउन पुरुष तथा परिवारको संरक्षकसंग कार्य गरेर लैङ्गिक समानतालाई सघाउ पर्याउँछ । उचित योजनाहरूको छनोटलाई सहजीकरण गर्न विभिन्न सामाजिक स्थिति भएका महिला र पुरुषको अवस्था सम्बन्धी तथ्याङ्क र तथ्य उपलब्ध गराउने कार्य । हाल उपलब्ध तथ्यमा आधारित भई प्रत्येक विषयगत क्षेत्र (आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, शासकीय) मा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीति एवम् अभ्यास दुवैमा परिवर्तनका लागि योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।	बैठकको मितिका बारेमा विभिन्न सामाजिक समूहका महिलाहरूलाई जानकारी गराउने उनीहरूलाई बैठकमा सहभागी गराउन उत्प्रेरित गराउन तथा कार्यसूचीबारे जानकारी गराउन सामाजिक परिचालकलाई पठाउने सहभागीहरूलाई छलफलको लागि तयार गराउने । महिला तथा विभिन्न जातजाती अनुसारका समूहहरूको खण्डकृत तथ्याङ्क तथा विभिन्न वस्तीहरूको अवस्था बारेको प्रस्तुति गर्ने मुख्य योजना पहिचान गर्न आयोजनामा गरिने छलफललाई सहजीकरण गर्ने । महिलाको जीविकोपार्जनमा सघाउ पुर्याउने, निर्णय लिन सक्ने क्षमतामा सुधार ल्याउने र विभेदजन्य अभ्यासमा परिवर्तन तथा लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण गर्ने प्रकृतिका आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्न छलफल सहजीकरण गर्ने ।
प्रदेश तह : चरण ५ विषयगत मन्त्रालय/निकायले बजेट तथा कार्यक्रम पेश गर्ने । चरण ६ बजेट तथा कार्यक्रम छलफल समाप्त गरी अन्तिम रूप दिने : स्थानीय तह : चरण ७ एकीकृत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा :	
महिलाको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरणलाई सम्बोधन गर्न लैङ्गिक तथा सामाजिक विषयमा आधारित विभेदजन्य अभ्यासमा परिवर्तन ल्याउन विषयगत क्षेत्रको अवस्थाको मूल्याङ्कनमा आधारित क्रियाकलापका लागि बजेट विनियोजन गर्ने ।	महिलाको विषयगत क्षेत्रका स्रोत तथा आभको पहुँचमा अवरोध न्यूनीकरण गर्ने क्रियाकलापको पहिचान गर्ने । विषयगत क्षेत्रसंग सान्दर्भिक महिलाको स्वास्थ्य, शिक्षा, आम्दानी गर्ने क्षमतामा सुधार ल्याउने,

	निर्णय लिने क्षमतामा सुधार ल्याउने र विभेदजन्य अभ्यासमा परिवर्तन ल्याउने खालका क्रियाकलापका लागि आवश्यक खर्चको अनुमान गर्ने । पहिचान गरिएका आयोजना अन्तिम सूचीमा समावेश गर्ने कुरालाई सघाउ पुर्याउन आवश्यक तर्कको पहिचान गर्ने । पहिचान भएका आयोजनाहरू कायम राख्न स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वसंग छलफल गरी कार्यक्रमको उपलब्धी एवम् ओचित्यको बारेमा आश्वस्त पार्ने ।
प्रदेश तह : चरण ७ आयोगबाट बार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत स्थानीय तह : चरण ८ कार्यपालिकाबाट स्वीकृति	
स्वीकृत योजनाले महिलाको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण एवम् नीतिमा परिवर्तन तथा विभेदजन्य अभ्यासको रुपान्तरणलाई समेटेको विषयलाई सुनिश्चित गर्ने । उपयुक्त विषय केवल लक्षित योजनाहरूमा मात्र नभई आर्थिक, भौतिक पूर्वाधार तथा शासकीय व्यवस्था लगाएतका क्षेत्रमा समेत समावेश भएको हुनुपर्दछ ।	आयोजना सूचीको समीक्षा गरी महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि आवश्यक आयोजना भनी पहिचान गर्ने । पहिचान भएका आयोजना स्वीकृत गर्न निर्णयकर्तालाई उत्प्रेरित गर्ने ।
प्रदेश तह : चरण ८ प्रदेश सभामा बजेट पेश गर्ने स्थानीय तह : चरण ९ सभामा पेश गर्ने	
बजेट तथा कार्यक्रम महिला, गरिब तथा वंचितीमा परेका तथा जोखिममा रहेका व्यक्तिले समेत बुझ्न सक्ने ढंगबाट उपभोक्तामैत्री तवरले प्रस्तुत गर्ने । लक्षित वर्ग सहभागी भएको तथा सभाबाट स्वीकृति हुनु अघि आफ्ना आवश्यकता तथा चासोहरूको आवाज उठाउन सक्ने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।	बजेटका मुख्य बुँदाहरू तयार गर्ने । गरिब, वंचितीमा परेका तथा जनेखिममा रहेको महिलाहरूलाई सानो समूहमा जम्मा गराउने र स्वीकृत आयोजना तथा बजेटका बारेमा स्थानीय भाषामा जानकारी गराउने । छलफलमा लक्षित वर्ग सहभागी गराई सहजीकरण गर्ने र सभामा समूहका तर्फबाट आफ्ना हुराहरू व्यक्त गर्न एक व्यक्ति:को पहिचान गर्ने ।
प्रदेश तह : चरण ९ प्रदेश सभाबाट बजेट स्वीकृति स्थानीय तह : चरण १० बजेट तथा कार्यक्रम सम्बन्धित सभाबाट स्वीकृत	
पहिचान भएका कार्यक्रम स्वीकृत गर्न महिला (विभिन्न सामाजिक पृष्ठभूमि सहित) का प्राथमिकताको सम्बोधन गर्न क्रियाकलापको आवश्यकता तथा तथ्यहरू प्रस्तुत गर्ने ।	कुनै चासे भए सभामा पेश गर्ने, छलफल गर्ने र समाधान गर्ने । पहिचान भएका आयोजना सभाद्वारा स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भएको सुनिश्चित गर्ने ।

प्रदेश तह : चरण १० बजेट तथा कार्यक्रम सर्वसाधारणको लागि प्रकाशन	
स्थानीय तह : चरण ११ बजेट तथा कार्यक्रम सर्वसाधारणको लागि प्रकाशन	
महिला तथा सीमान्तीकृत लगाएत सबै नागरिकलाई तय गरिएका कार्यक्रमहरूका बारेमा जानकारी गराउन वार्षिक योजना तथा बजेटको अन्तिम रूप सबै नागरिकलाई वितरण गर्ने ।	बजेट स्थानीय मुख्य भाषामा प्रकाशन गर्ने । स्थानीय एफएम, समूहहरू तथा सहकारीको बैठक तथा अन्य सान्दर्भिक अवसरमा महिला तथा अन्यलाई आयोजनाका बारेमा जानकारी गराउने

३.३ लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तथा राजस्व अभिवृद्धि

प्रदेश तथा स्थानीय तहहरू
१. प्रदेश तथा स्थानीय तहले सङ्कलन गर्ने करहरू (जस्तै: सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, मालपोत, व्यवसाय कर, सवारी कर, मनोरंजन कर, विज्ञापन कर) तथा अन्य शुल्कहरू (घरजग्गा दर्ता शुल्क, सेवा शुल्क, रोयल्टी, पर्यटन शुल्क, दण्ड तथा जरिवाना) को कारणले महिला तथा पुरुषमा पर्ने प्रभावको मूल्याङ्कन गर्ने । २. करले न्द्वयको प्रवर्द्धन तथा असमानताको न्यूनीकरण गर्ने खालका सकारात्मक सहयोग पहिचान गर्ने, उदाहरणको लागि, महिलाको नाममा हुने जग्गामा कर तथा लेवीमा भएको छुटले महिलाको भूस्वामित्वलाई पैवर्द्धन गरेको छ । यसैगरी विभिन्न कर तथा उपभोक्ता शुल्कको निहित वा स्पष्ट पूर्वाग्रहको मूल्याङ्कन गरिनु महत्वपूर्ण हुन्छ । उदाहरणको लागि, महिलाले संचालन गरेका साना उद्योग वा व्यवसाय, वा महिलाको स्वामित्व भएको वा महिला कर्मचारी सक्रिय रहेको (जस्तै: खाद्य तथा हस्तकलाका व्यापार) मा कर सहूलियतको विषय समावेश गर्ने । ३. प्रदेश तथा स्थानीय तहले प्रत्यक्ष कर (जस्तै: व्यक्तिगत आयकर, व्यावसायिक (कर्परेट) कर, र सम्पत्तिमा कर) तथा अप्रत्यक्ष कर (जस्तै : मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्क) को महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतामा पर्ने प्रभावका बारेमा संघिय सरकारलाई जानकारी गराउनुपर्दछ । ४. कर लगाउँदा महिलालाई कम कर लगाउन प्राथमिकता दिने र निर्दिष्ट तथा अचित तवरले लक्षित विभिन्न राजस्वका उपायहरू अपनाउने । उदाहरणको लागि, महिलाको स्वामित्व वा महिला सहित संयुक्त स्वामित्वका घरजग्गा वा सम्पत्तिहरूमा करको दर तथा दर्ता शुल्क घटाउने महिलाको लगानीमा निर्माण भएको वा महिलाले निर्देशित गरेको चलचित्रमा कर छुट दिने र चलचित्र हेर्दा टिकटमा लाग्ने मनोरंजन करमा महिलालाई छुट दिने विषयलाई प्राथमिकतामा राख्ने ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूले देहायका कार्यहरू गर्नुपर्ने हुन्छ ।

- महिला तथा पुरुषलाई फरक प्रकारले प्रभाव पार्ने राजस्व अभिवृद्धि नीतिका तथ्याङ्क खण्डीकरण गर्ने ।
- राजस्वको स्रोत एवम् यसको लैङ्गिक प्रभावलाई बुझ्न कसले कर तिर्छ र कर भुक्तानीको बोझ कसरी बाँडफाँड भई रहेको छ भन्ने कुरा पहिचान गर्ने ।
- यस्ता नीतिबाट कस्तो प्रकारको लैङ्गिक तथा शक्ति सम्बन्ध प्रवर्द्धन भइरहेको छ भन्ने विषय पहिचान गर्ने ।
- महिला र पुरुषबीच भुक्तानी हुने र नहुने ज्यालाहरूको समानरूपले वहन गर्ने कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्न तथा असमान लैङ्गिक मूम्कालाई निरन्तरता दिने कार्यलाई रोक्ने ।

- देहायका कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्ने भएमा कर सहूलियतको व्यवस्था गर्ने : (क) महिलाको जीविकोपार्जन, (ख) महिलाको आवाज सशक्तिकरण, (ग) विद्यमान विभेदजन्य अभ्यास तथा अत्युत्तमतामा परिमार्जन गर्ने कार्यमा योगदान गर्ने तथा लैङ्गिक समानताका संरचनागत अवरोधलाई न्यून गर्ने ।
- न्यून आय भएका स्वरोगार महिलाको कर तथा लेभिको बोझ न्यून गर्ने ।
- आय तथा पूँजीमा तिर्न सक्ने क्षमतामा आधारित प्रगतिशील करलाई संस्थागत गर्ने ।
- न्यून आयका आमदानीमा लगाइने करलाई सहूलियतपूर्ण बनाउने ।
- महिला उद्यमी तथा उच्च संख्यामा महिला भएका उद्यमलाई कर प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने ।

३.४ लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको वर्गीकरण : लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको लागि काडिड र अङ्क प्रदान

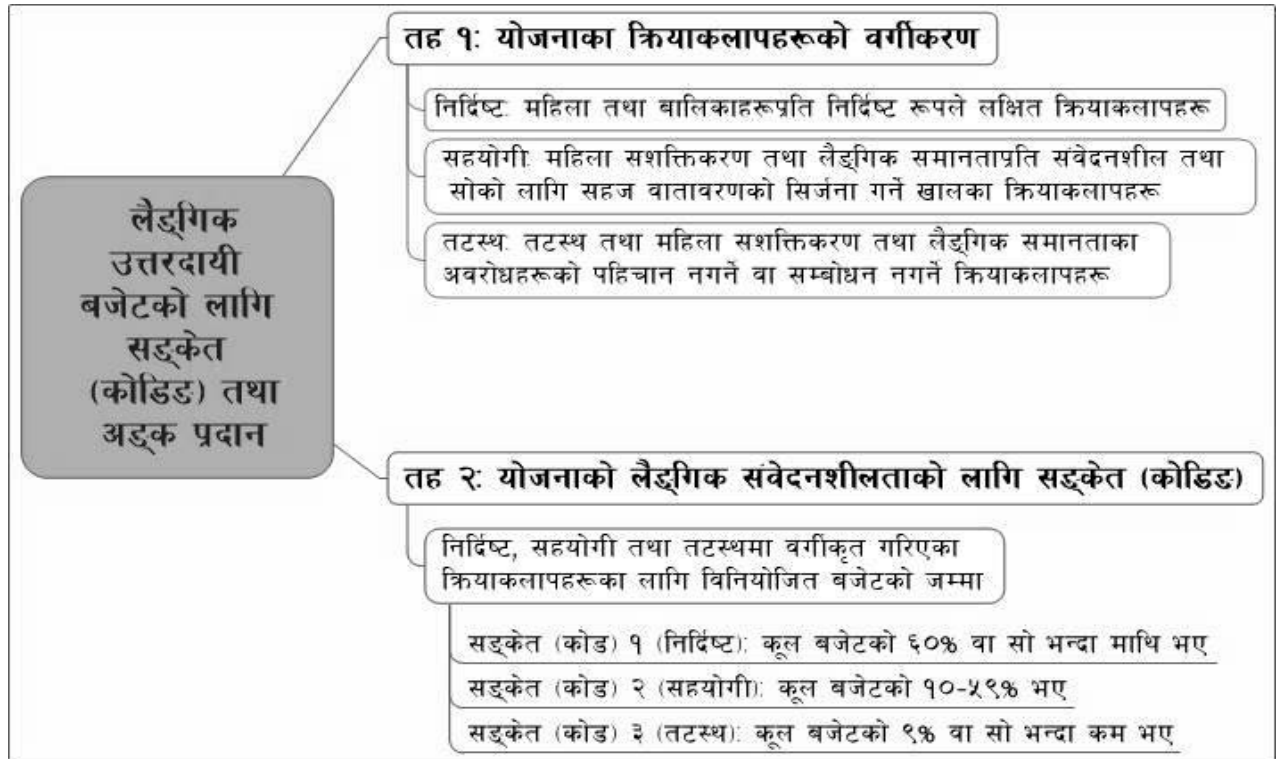
छनोट गरिएका प्रत्येक योजनाको क्रियाकलापहरु हुनुपर्छ । यसले योजनाको उद्देश्य हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ । यी क्रियाकलापहरु योजनाको पूर्ण बजेटका लागि हुनेछन् । यस भित्र प्रदेश तथा स्थानीय तहले महिलालाई लक्षित गर्ने र लैङ्गिक समानतालाई प्रवर्द्धन गर्ने क्रियाकलापहरु तर्जुमा गरी समावेश गर्नुपर्ने हुन्छ । योजना तहमा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतासंग सम्बन्धित केही क्रियाकलापहरु अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहका योजना अधिकृत तथा लेखा अधिकृतहरु

सरकारी व्यवस्था, योजना, कार्यक्रम र सेवालाई दुई तहमा लैङ्गिक उत्तरदायी संकेत (कोडिड) दिइनेछ : तह १ - योजनाका क्रियाकलापको विकास र वर्गीकरण, र तह २ - योजनाको लैङ्गिक उत्तरदायित्वको लागि संकेत (कोडिड) ।

१. तह १ - योजनाको क्रियाकलापलाई तीन तहमा वर्गीकरण गर्ने: (क) निर्दिष्ट: महिला तथा बालिकाहरुप्रति निर्दिष्ट रूपले लक्षित क्रियाकलापहरु, उदाहरणको लागि: महिलाहरुका लागि सीप विकास तालिम, बालिकाहरुका लागि छात्रवृत्ति (ख) सहयोगी: महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताप्रति उत्तरदायी तथा सोको लागि सहज वातावरणको श्रृजना गर्ने खालका क्रियाकलापहरु, उदाहरणको लागि: खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन, लैङ्गिक समानताका लागि मूल्याङ्कन अध्ययन, सेवाप्रदायकहरुका लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण तालिम, विभेदजन्य पितृसत्तात्मक मूल्य मान्यताहरुमा परिमार्जनका लागि पुरुष तथा बालकहरुसंग कार्य गर्ने र (ग) तटस्थ: तटस्थ तथा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका अवरोधहरुको पहिचान नगर्ने वा सम्बोधन नगर्ने क्रियाकलापहरु ।
२. तह २ लैङ्गिक उत्तरदायित्वको लागि संकेत (कोडिड): निर्दिष्ट, सहयोगी तथा तटस्थमा वर्गीकृत गरिएका क्रियाकलापहरुका लागि विनियोजित बजेटको जम्मा निकाल्ने । यदि क्रियाकलापको बजेटको जम्मा योजनाको कूल बजेटको ६० प्रतिशत भन्दा माथि छ भने त्यस्तो योजनालाई सङ्केत (कोड) १ (निर्दिष्ट) दिइन्छ, यदि क्रियाकलापको बजेटको जम्मा योजनाको कूल बजेटको १० देखि ५९ प्रतिशत छ भने त्यस्तो योजनालाई सङ्केत (कोड) २ (सहयोगी) दिइन्छ र यदि क्रियाकलापको बजेटको जम्मा योजनाको कूल बजेटको ९ प्रतिशत वा त्यो भन्दा कम छ भने त्यस्तो योजनालाई सङ्केत (कोड) ३ (तटस्थ) दिनु पर्दछ । उदाहरणको लागि अनुसूची-४ हेर्नुहोस् ।

चित्र : लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरण: लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको सङ्केत (कोडिड) तथा अंक प्रदान

३.५ लेखा प्रणालीमा लैङ्गिक विषयवस्तु

बजेट तर्जुमा

स्थानीय संचितकोषको व्यवस्थापन प्रणाली टोली, प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली टोली
१.स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली र प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा उपयुक्त सङ्केत (कोडिड) सहित योजना तर्जुमा चरणका सबै क्रियाकलापको अभिलेख राख्ने । कार्यक्रम तथा क्रियाकलापका लागि सङ्केत (कोडिड) अनिवार्य गर्ने ।
२.उपलब्ध गराइएको बजेट सीमा तथा अनुदान : कार्यक्रम सङ्केत (कोडिड) अनुसार स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली र प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड) सहित संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदानको अभिलेख राख्ने ।

खर्चको अभिलेखीकरण

स्थानीय संचितकोषको व्यवस्थापन प्रणाली टोली, प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली टोली
१.स्थानीय संचित कोष व्यवस्थापन प्रणाली र प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली दुवैमा बजेट तर्जुमाका बखत प्रयोग गरिएको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड) भएको क्रियाकलापहरूको खर्च शीर्षक नम्बर (लाइन आइटम) र बजेटको अभिलेख राख्ने ।
२.प्रदेशस्तरीय सरकारी लेखा प्रणालीको हकमा, प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड) लाई अनिवार्य गर्ने ।

प्रतिवेदन

प्रदेश तथा स्थानीय तह

- १.लैङ्गिक समानताका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनको अवस्था सहित बजेट एवम् सम्बद्ध नीतिहरुको कार्यान्वयनको प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- २.आवधिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि कार्यपालिकाहरु तथा संघ तथा प्रदेशका मन्त्रालय समक्ष प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने ।
- ३.बजेट विनियोजन, संकेत (कोडिड) तथा खर्चको वार्षिक समीक्षा तथा परीक्षण गर्ने ।

३.६ स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणालीमा प्रविष्टि

प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना अधिकृत तथा लेखा अधिकृत :

- १.बजेट विनियोजन तथा खर्च दुवैलाई पहिल्याउनका लागि लैङ्गिक सम्बन्धी प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष तथा तटस्थ कार्यक्रम एवम् क्रियाकलापहरुका लागि १, २ र ३ वर्ग सहितको रणनीतिक संकेत (कोडिड) अर्न्तगत स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणालीमा संकेत (कोड) प्रदान गर्ने ।
- २.सबै कार्यक्रमको क्रियाकलापहरु प्रविष्टि गर्ने : यसमा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि प्रत्यक्ष संघाउ पुर्याउनेलाई संकेत (कोड) १, महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता प्रवर्धन गर्नलाई संकेत (कोड) २ र तटस्थ तथा सबैले लाभ पाउँछ भनी अनुमान गर्ने क्रियाकलापहरुलाई संकेत (कोड) ३ प्रदान गर्ने । स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणालीमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट संकेत (कोडिड) को स्क्रिनका लागि अनुसूची-५ हेर्नुहोस् ।
- ३.संघिय तहमा स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्था प्रणाली हेर्ने लेखा अधिकृत : प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुले गरेका सबै संकेत (कोडिड) हरूको अनुगमन गर्ने, मार्गदर्शन गर्ने र तथ्याङ्क प्रविष्टिको अनुगमन गर्ने । तीनै वर्गको बजेटको अनुगमन गर्ने र निर्णयकर्ताहरुलाई सूचित गर्न प्रणालीका माध्यमबाट तथ्याङ्क तथा सूचना उपलब्ध गराउने ।

३.७ विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा आवद्धता

संघिय सरकारका विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली तथा प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली संचालन गर्ने अधिकृतहरु

- १.लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका लागि उपयुक्त संकेत (कोडिड) सहित संघ तहमा विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा र प्रदेश तहमा प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणालीमा तथ्याङ्क प्रविष्टि गर्ने ।

३.८ महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदनमा आवद्धता

महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

- १.वार्षिक वित्तीय प्रतिवेदनमा समावेश गर्ने : प्रदेश तथा स्थानीय तहको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट संकेत (कोडिड) तथ्याङ्कलाई वार्षिक एकीकृत वित्तीय विवरण र महालेखा नियन्त्रक कार्यालय द्वारा प्रकाशित हुने वार्षिक प्रतिवेदनमा पेश/विम्वत गर्ने ।
- २.प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुले प्रदेश विषयगत मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली र स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली दुवैमा प्रविष्टि गर्ने लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट संकेत (कोडिड) मा आधारित बजेट, कार्यान्वयन तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी शुद्ध र भरपर्दो सूचना प्रयोग गर्ने ।

४. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन

प्रतिवेदन तथा अनुगमन समिति
१. प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूको नियमित प्रतिवेदन प्रक्रियामा बजेट विनियोजन तथा खर्चको स्तरमा गरिएका परिवर्तनका क्षेत्रमा गरिएको सम्बोधन र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट संकेत (कोडिड) एकीकृत गर्ने ।
२. प्रदेश तथा स्थानीय दुवै तहमा बजेट तर्जुमा प्रक्रियाका दौरान र बजेट तर्जुमाका विभिन्न चरणमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधान सम्बोधन भईरहेको अनुगमन गर्ने ।
३. प्रतिवेदन तथा अनुगमन समितिमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विज्ञ र महिलाको प्रतिनिधित्व अनिवार्य रूपमा हुनुपर्ने ।
प्रदेशको सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहको सामाजिक विकास शाखा
लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयनका सबल पक्षहरू र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको पहिचान गर्ने र उपयुक्त बैठकहरूमा तत् सम्बन्धी सान्दर्भिक चासो व्यक्त गर्ने ।
स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली टोली
योजना तथा बजेट तर्जुमाको निर्णय प्रक्रियालाई सूचित गर्न प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वित्तीय सूचनाहरू राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, अर्थ मन्त्रालय र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई उपलब्ध गराउने ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची -१

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका उपायहरू सहित योजना तथा बजेट तर्जुमाका चरणहरू

चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू
चरण १ बजेटको पूर्वतयारी		
१. वस्तुस्थिति विवरण (स्थितिपत्र) अद्यावधिक गर्ने ।	विषयगत समिति तथा महाशाखा/शाखा/ईकाई	खण्डकृत तथ्याङ्क संकलन गर्ने (अनुसूची-१ मा दिईएको सूचना सङ्कलन फारम हेर्नुहोस्) । महिलाका निर्दिष्ट सरोकार समूह (जस्तै: दलित, जनजाति, मधेशी महिला, अपाङ्ग महिला, गरिब आय समूह, दुर्गम क्षेत्रका महिलाहरू, एलजीवीटीआई) र पुरुषसंग लैङ्गिकसँग सम्बन्धित पहिचान गरिएका सवाल, प्राथमिकता र क्षमताको मूल्याङ्कनका लागि परामर्श गर्ने ।
२. अगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्ने ।	विषयगत महाशाखा/शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	खण्डकृत तथ्याङ्क, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विश्लेषण र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा लैङ्गिक अवस्थाको वास्तविक तथ्य भएको सुनिश्चित गर्ने, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि जानकारी गराउने ।
३. अगामी आर्थिक वर्षको राजस्व (आन्तरिक आय,	राजस्व परामर्श समिति र श्रोत अनुमान तथा बजेट	राजस्व अभिवृद्धिका उपायहरूबाट नकारात्मक लैङ्गिक प्रभाव नपर्ने वा गरिब सीमान्तीकृत

राजस्व वाँडफाँड, रोयल्टी, वित्तीय हस्तान्तरण, आन्तरिक ऋण र अन्य आय) प्रक्षेपण गर्ने ।	सीमा निर्धारण समिति	समूहलाई असर नपर्ने तथा कर नीतिहरूले महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई प्रवर्द्धन गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्दै राजस्वको यर्थाथपरक अनुमानमा आधारित भई प्रक्षेपण गर्ने ।
४.आय व्ययको प्रक्षेपण गरिएको तथ्याङ्क सहितको विवरण संघीय अर्थ मन्त्रालय र प्रदेशको आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।	सम्बन्धीत कार्यपालिका	समुदाय स्तरका महिला, पुरुष तथा अन्य सरोकारवालाहरूसंगको गहन छलफल तथा खण्डीकृत तथ्याङ्क, नेपालले गरेका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय मानव अधिकार प्रतिवद्धता र दायित्वमा आधारित भई आय-व्यय अनुमान तयार गर्ने । आय-व्ययको अनुमानमा समावेश गर्न सकिने गरिव, वञ्चित तथा जोखिममा रहेकाहरू सहित महिलाहरूको विभिन्न क्षेत्रमा व्यवधानहरू, आवश्यकताहरू र प्राथमिकताहरू तथा सम्भावित उपायको पहिचान गर्ने ।
५.विषयगत क्षेत्र विभाजन गर्ने र सदस्यलाई जिम्मेवारी दिने (हेरफेर गर्नु पर्ने भएमा हेरफेर समेत गर्ने) ।	सम्बन्धीत कार्यपालिका	जिम्मेवारी दिदा महिला तथा पुरुष सदस्यहरू संयुक्त रुपमा काम गर्न सक्ने तथा छलफल तथा निर्णयहरूमा महिलाले प्रभाव पार्न सक्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू
चरण २ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण		
१.संघ र प्रदेशबाट राजस्व वाँडफाँड, रोयल्टी तथा वित्तीय हस्तान्तरण समेत बजेटको सीमा र मार्गदर्शन प्राप्त गर्ने ।	सम्बन्धीत कार्यपालिका	महिला तथा वञ्चितमा परेको जीविकोपार्जन तथा अवाज सशक्तिकरण तथा पुरुषत्व सम्बन्धी मूल्य मान्यतामा पुनरावलोकनका लागि पुरुष सहभागिता सहित विद्यमान विभेदजन्य नीति : नियमहरू, मानसिकता, सामाजिक तथा लैङ्गिक मूल्यमान्यता तथा अभ्यासहरूमा परिवर्तन ल्याउनका लागि गर्नुपर्ने अत्यावश्यक कार्यहरूलाई बजेटको सीमाले समेटेको हुनुपर्दछ । संघ तथा प्रदेशले बजेट सीमा निर्धारण गर्दा नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेदहरू सम्बन्धी सम्मेलन (सिड), दिगो विकास लक्ष्य तथा अन्य अन्तराष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धताहरूलाई मनन गर्नु पर्दछ र उपलब्ध स्रोतहरूबाट त्यस्ता सवालहरूलाई कसरी सम्बोधन गर्ने भन्ने बारे औजारहरू उपलब्ध गराउनुपर्दछ । जस्तै: लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्ति:करणमा केन्द्रीत विभिन्न किसिमका प्रयासहरूका लागि निश्चित

		प्रतिशत निर्धारण गर्ने ।
२.नगरकार्यपालिकामा कार्यरत गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था आदिसंग पूर्व बजेट छलफल गर्ने ।	प्रमुख/अध्यक्ष	निर्दिष्ट सरोकोर समूहलाई छलफलमा बोलाउनुपर्दछ । परिवर्तनका तीन क्षेत्रहरु (जीविकोपार्जन, आवाज सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीतिहरु तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तन) लाई समेट्ने खालका कार्यक्रम योजना गर्न सुझाव उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्ने ।
३.नीति तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तयार गर्ने ।	बजेट तथा योजना तर्जुमा समिति	नीति तथा कार्यक्रमले सशक्ति:करण तथा विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुको रुपान्तरण दुवैलाई समेटेको कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
४.बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका आधार र विधि तयार गर्ने ।	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति	महिलाहरुलाई सशक्तिकरण गर्ने तथा विभेदजन्य नीतिहरु तथा अभ्यासहरुमा रुपान्तरणका लागि पुरुष तथा बालकहरूसंग काम गर्ने खालका कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकतामा राख्ने बालका आधारहरु समावेश गर्ने ।
५.कूल बजेट तथा विषयगत क्षेत्रको सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तय गर्ने ।	स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति	बजेट सीमा निर्धारण, विषयगत क्षेत्र तथा बजेट तर्जुमा मार्गदर्शन महिलाको हालको अवस्था, तिनीहरुका व्यवधानहरु र प्राथमिकताहरु तथा महिला र पुरुषबीचका विद्यमान लैङ्गिक सम्बन्ध बारे खण्डकृत तथ्याङ्कमा आधारित हुनुपर्दछ ।
६.विषयगत महाशाखा/शाखा तथा वडा समितिलाई बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन उपलब्ध गराउने ।	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	विद्यमान सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता तथा विषयत क्षेत्रमा महिलाको सशक्तिकरणका आवश्यकताहरु तथा मानसिकताहरुमा परिवर्तनका लागि पुरुष तथा बालकहरूसंग अर्नुपर्ने कार्यहरुमा आधारित भई बजेट सीमा निर्धारण गर्ने ।
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरु
चरण ३ वस्ती तहमा योजना छनौट		
१.वस्ती/टोल बैठकको कार्यतालिका तयारी र जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्ने	वडा समिति	वडा सदस्यहरुले वस्तीस्तरको परामर्शको योजना गर्न वञ्चित सामाजिक समूहहरुको बाक्लो उपस्थिति भएका वस्तीहरु समावेश भएको तथा महिलाहरु संग छुट्टै बैठकहरु आयोजना गरिएको ससनिश्चित गरी खण्डीकृत तथ्याङ्क तथा तथ्यहरुको प्रयोग गर्नु पर्ने हुन्छ । महिला सदस्यहरु योजना तर्जुमा प्रक्रिया तथा जिम्मेवारी बाँडफाँडको एउटा हिस्साको रुपमा रहनुपर्दछ ।
२.वस्ती/टोल बैठक आयोजना, आवश्यकता	वडा समिति सदस्य, सामुदायिक र नागरिक	समुदायका महिला तथा विभिन्न सामाजिक समूहका मानिसहरुलाई उचित तवरले

पहिचान, र आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्ने ।	समाज संस्था	जानकारी गराइएको तथा आफू समुदायका लागि उपयोगी हुने, आफ्ना विकासका आवश्यकताहरू सम्बोधन हुने र आफ्ना प्राथमिकताका योजनाहरू सिफारिश गर्ने कार्यमा सहजीकरण गरिएको हुनुपर्दछ । उनीहरूलाई महिला तथा उनीहरूमध्ये गरिब, वञ्चित तथा जोखिममा रहेकाहरूको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण र विभेदजन्य सामाजिक तथा लैङ्गिक मूल्यमान्यता तथा मानसिकताहरूमा परिवर्तनका लागि कार्यक्रम तथा योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्न परामर्श दिइनुपर्दछ ।
३.वस्ती/टोल स्तरबाट छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वडा समितिमा पेश गर्ने ।	वडा सदस्यहरू तथा वडा सचिव	वस्तीस्तरबाट अन्तिम छनोट भएका योजनाहरूबारे गतल अभ्यास नहोस् भनी सुनिश्चित गर्न लैङ्गिक योजनाहरू भएको सुनिश्चित गर्न अन्तिम छनोटमा परी वडा समितिमा पठाइएका योजनाहरू सार्वजनिक गर्ने ।
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरू
चरण ४ वडास्तरमा प्राथमिकता निर्धारण तथा योजना छनोट		
१.वडाको बजेट सीमाभित्रका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विषयगत रूपमा प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्ने ।	वडा समिति	पेश गरिएको योजना तथा कार्यक्रमहरूमा स्थित विश्लेषण गर्दा तथा विभिन्न दस्तावेजहरू, नगर पाश्चात्तिय, गुरुयोजना आदि तयार गर्दा सङ्कलन गरिएका खण्डीकृत तथ्याङ्क तथा तथ्यहरू समावेश गर्ने ।
२.वडाको बजेट सीमाभित्र कार्यान्वयन हुन नसक्ने वडाको महत्वपूर्ण र अन्तर वडा आयोजना तथा कार्यक्रमको छुट्टै सूची कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।	वडा समिति	वडाहरूबीच साझा सवालहरू सम्बोधन होस् भनी लैङ्गिक असमानता तथा लैङ्गिक हिंसालाई सम्बोधन गर्ने योजनाहरू सूचीमा समावेश गर्ने ।
३. गैरसरकारी संस्था, समुदायमा आधारित र अन्य संघ/संस्थाबाट संचालन गर्ने कार्यक्रम तथा बजेट कार्यपालिकामा पेश गर्ने	गैरसरकारी संस्था, सहकारी तथा अन्य संघ/संस्था	गैरसरकारी संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरूबाट कार्यान्वयन हुने सचेतना अभिवृद्धि तथा पैरवी सम्बन्धी कार्यक्रम तथा योजनाहरू समावेश गर्ने ।

।		
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरु
चरण ५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा		
१.विषयगत महाशाखा/ शाखाहरुबाट गाउँ/नगरस्तरीय आयोजना र कार्यक्रमको सूची तयार गरी प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।	सम्बन्धीत महाशाखा, शाखा	लैङ्गिक विश्लेषणमा योजना तथा कार्यक्रमहरुको पहिचान बारे उल्लेख गरिएको हुनुपर्दछ ।
२.विषयगत समितिहरुमा छलफल र पुनः प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।	विषयगत समितिहरु	छलफलमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रका मुख्य-मुख्य लैङ्गिक सवालहरु बारे उल्लेख हुनुपर्दछ ।
३.बजेट (राजस्व, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था) तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्ने ।	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	जीविकोपार्जन र आवाज सशक्तिकरण एवम् विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने क्रियाकलापहरुका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने
४.गैरसरकारी संस्था, अन्य संघसंस्था र विकास साझेदारहरुको कार्यक्रम एकीकृत गर्ने ।	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	पैरवी, सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु, पुरुषत्व सम्बन्धी मूल्यमान्यताहरुको समीक्षाका लागि महिला तथा बालकहरुसंगको संवादलाई समावेश गर्ने ।
५.आर्थिक विधेयकको प्रस्ताव तयार गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	विनियोजन विधेयकमा पर्याप्त बजेट भएको सुनिश्चित गर्ने ।
६.विनियोजन विधेयकको प्रस्ताव तयार गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	महिलाहरुको सशक्तिकरण, लैङ्गिक समानता तथा पुरुष सहभागिताका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनुपर्ने ।
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरु
चरण ६ बजेट तथा कार्यक्रम कार्यपालिकाबाट स्वीकृति तथा स्थानीय सभामा पेश		
१.बजेट बक्तव्य, बजेट (राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्थाको अनुगमन) तथा कार्यक्रम कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गर्ने ।	कार्यपालिका	महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका लागि प्रस्तावित योजनाहरु समावेश भएको जाँचपुष्ट गर्ने ।
२.आर्थिक विधेयक तथा विनियोजन विधेयक तथा विनियोजन विधेयक	कार्यपालिका	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी योजनाहरु समावेश भएको विधेयक स्वीकृत गर्ने ।

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गर्ने ।		
चरण तथा गर्नुपर्ने कार्य	जिम्मेवारी	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटका प्रावधानहरु
चरण ७ स्थानीय सभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत		
१. आर्थिक विधेयक, विनियोजन विधेयक, कार्यक्रम तथा राजस्व, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्थाको अनुमान पारित गर्ने ।	स्थानीय सभा	महिलाहरु र लैङ्गिक समानताका लागि योजनाहरु समावेश भएको सुनिश्चित गरी स्वीकृत गर्ने ।
२. सभाबाट पारित ऐनहरु प्रमाणित गर्ने ।	अध्यक्ष/प्रमुख	प्रमाणिकरण गर्नु अघि ऐनमा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका सवालहरु सम्बोधन भएको सुनिश्चित गर्ने ।
३. सभाबाट पारित दस्तावेजहरु राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने ।	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	स्थानीय समुदायको पहुँच पुर्याउन तथा उनीहरुले बुझ्न सक्नु भनी लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धी विस्तृत विवरणहरु सहित उपयुक्त भाषामा दस्तावेज प्रकाशन गर्ने ।

स्रोत: स्थानीय सरकारको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा हाते पुस्तिका २०७७ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौं ।

अनुसूची- २ खण्डीकृत सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन फारम

(यो फारम वडा तथा नगरपालिका तहका लागि उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत गरिएको हो । प्रदेशहरूले पनि यसै प्रकारको फारम प्रयोग गर्न सक्छन् ।)

सूचनाको स्रोत : तथ्याङ्क विभाग, स्थानीय तहबाट उपलब्ध दस्तावेज प्रतिवेदन, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य सुविधा व्यवस्थापन समिति, उपभोक्ता समिति आदिका प्रतिवेदनहरू, पयारयोजना/कार्यक्रमका प्रतिवेदनहरू, प्रमुख अगुवाहरूसंगको बैठक परामर्श, महिला तथा पुरुषहरूसंगको छलफल

स्थानीय तह :.....

सूचना सङ्कलनको नाम :.....

तयार गरिएको महिना र वर्ष :

१. वडास्तरीय विवरण

१.१ विद्यार्थीहरूको खण्डीकृत विवरण

वडा नं.	दलित	जनजाति	मुस्लिम	ब्राम्हण/क्षेत्री	पिछडा वर्ग
प्राथमिक विद्यालय (संख्या:.....)					
निम्नमाध्यमिक विद्यालय (संख्या:.....)					
माध्यमिक विद्यालय (संख्या:.....)					
कलेज/क्याम्पस (संख्या:.....)					
प्राविधिक विद्यालय (संख्या:.....)					

१.२ विद्यालय नगएका बालबालिका/विद्यालय छाडेका/अनौपचारिक शिक्षा, छात्रवृत्ति प्राप्त गरेको विद्यार्थीहरू

वडा नं.	दलित	जनजाति	मुस्लिम	ब्राम्हण/क्षेत्री	पिछडा वर्ग
विद्यालय भर्ना नभएका बालबालिकाको (संख्या:.....)					

विद्यालय जान छाडेका बालबालिकाको (संख्या..... कक्षा अनुसकार खुलाउन .)					
विद्यालय जान छाड्ने मुख्य कारणहरु					
अनौपचारिक शिक्षामा सहभागिता (संख्या:.....)					
छात्रवृत्ति प्राप्त गरेका विद्यार्थीहरुको संख्या...					

२. स्वास्थ्य: परवार एवम् प्रजनन् स्वास्थ्यका सूचकहरु, पहुँच/वाधाहरु

२.१ स्वास्थ्य संस्थाहरुको संख्या

वडा नं.	उपस्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	अस्पताल (वस्ती स्तर)

२.२ परिवार एवम् प्रजनन् स्वास्थ्यका सूचकहरु, पहुँच/वाधाहरु

विद्यार्थीहरु

वडा नं.	दलित	जनजाति	मुस्लिम	ब्राम्हण/क्षेत्री	पिछडा वर्ग
विवाहको उमेर					
महिलाहरुको गर्भवती जाँच (प्रतिशत र कति पटक हो खुलाउने)					
स्वास्थ्य संस्था वा सुडेनीको सहयोगमा सुत्केरी गराउनेको प्रतिशत					
पाठेघर खस्ने समस्या भएकाहरुको संख्या					
..... (सही सूचकका लागि उपस्वास्थ्य वा स्वास्थ्य चौकी प्रमुखलाई सोध्ने)					
स्वास्थ्य सेवामा कसको पहुँच छ र के का लागि (महिला स्वयम् सेविका, स्वास्थ्य चौकी, समुदायका महिला र पुरुषलाई सोध्ने)					
कसको छैन/किन छैन (महिला स्वयम्सेविका, स्वास्थ्य चौकी, समुदायका महिला र पुरुषलाई सोध्ने)					

३. मुख्य पेशा, रोजगारी, बसाईसराई, औसत आम्दानी, महिला मूली भएको घरधुरी, भूमिहीन महिला, खाद्य पर्याप्तत

वडा नं.	दलित	जनजाति	मुस्लिम	ब्राम्हण/क्षेत्री	पिछडा वर्ग
---------	------	--------	---------	-------------------	------------

मुख्य पेशा					
रोजगारी					
औषत आमदानी					
विधवा वा महिला मूली भएको घरधुरी					
दैनिक ज्याला (दक्ष, अर्धदक्ष, र अदक्षको छुट्टाछुट्टै खुलाउने)					
भूमिहीन घरधुरीको संख्या					
आफ्नै जग्गाले खान पुग्ने (महिनामा)					

४. समुदायीक एवम् सहकारी संघ संस्था

४.१ उपभोक्ता समूह, ऋण तथा बचत सहूह, सामुदायिक संस्था, आदिवासी/दलित/मधेसी/मुस्लिमको सङ्गठन, आमा समूह, युवा क्लब, सहकारी (सदस्य संख्या)

वडा नं.	दलित	जनजाति	मुस्लिम	ब्राम्हण/क्षेत्री	पिछडा वर्ग
उपभोक्ता समूह (के का लागि)					
ऋण तथा बचत समूह					
सामुदायिक संस्था					
सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति					
आदिवासी/दलित/मधेसी/मुस्लिमको संगठन					
आमा समूह					
युवा क्लब/अन्य क्लब					
सहकारी (के का लागि)					

४.२ कुनै पनि समूहमा आवद्ध नभएको घरधुरीको संख्या

वस्ती/वडा	कुनै पनि समूहमा आवद्ध नभएका महिलाहरुको संख्या	अति गरीब(भूमिहीन, ज्यालादारी,
-----------	---	-------------------------------

		अरुमा आश्रित महिला)

५. सामाजिक सुरक्षा भत्ताका लागि योग्य महिलाहरु एवम् द्वन्द्व पिडितका लागि नेपाल सरकारको कार्यक्रम सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	दलित महिला (६०+ संख्या)	ज्येष्ठ नागरिक महिला ७०+ संख्या)	विधवा संख्या	टुहुरो बालबालिका संख्या	महिला अपाङ्गको संख्या (अपाङ्गका प्रकार सहित खण्डीकृत सूचना)	आन्तरिक रूपले विस्थापित महिला हरुको संख्या (खण्डीकृत सूचना)

६. लैङ्गिक एवम् शक्ति सम्बन्धमा नक्साङ्कन

सूचकहरु	श्रम		पहुँच		निर्णय		जातजातिमा भिन्नता, यति भए	कैफियत/प्रतिक्रिया
	म	पु	म	पु	म	पु		
आफ्नै जग्गामा खेती गर्ने								
पैसाका लागि खेती गर्ने								
विद्यालय								
कलेज/क्याम्पस								
प्राविधिक शिक्षा								
स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल जाने								
औषधीमा पहुँच								
विद्यालय व्यवस्थापन समिति								
स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति								
गाउँपालिका/नगरपालिका								
अध्यापन कार्यका पदहरु								
जेटिएका सेवाहरु								
सीपमुलक तालिम								
सरकारी कार्यालय एवम् प्रकृयाहरु बारे जानकारी								
रोजगारीका अवसरहरु (के र कसका लागि)								
समूह/सामुदायीक संस्था/क्लबहरुमा सदस्यता एवम् कार्यकारी पद								
खाना पकाउने, सरसफाई गर्ने, बच्चा एवम् विरामीहरुको हेरचाह								

विश्लेषण : १. श्रम विभाजन, स्रोतहरुमा पहुँच एवम् निर्णयमा समग्र अवस्था कस्तो छ र कामको धेरै बोझ कसलाई छ एवम् निर्णय गर्ने अधिकार कसको छैन वा कमी छ र यसलाई न्यायोचित कसरी बनाउन सकिन्छ रु१२) विगत केही वर्षहरुमा परिवर्तनहरु देखा पर्न थालेका छन् भने किन परिवर्तन हुन थालेको हो रु१३) विद्यमान विभेदकारी प्रचलनहरु: बालविवाह, दाईजो/तिलक, छोरी भएमा गर्भपतन गराउने, छुवाछुत, घरमा छोरीको कार्यबोझ, विधवा महिलालाई हेर्ने दृष्टिकोण, घरभित्र खानपान, लवाई एवम् सेवा सुविधामा विभेद..... आदि ।

[illegible]

अनुसूची -३ योजना तहमा महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता संग सम्बन्धित केही क्रियाकलापहरु

जीविकोपार्जन सशक्तिकरणसंग सम्बन्धित

- पूर्वाधार योजनाहरुमा महिलाहरुलाई रोजगारी,
- महिला र पुरुष श्रमिकलाई समान ज्याला,
- उच्च ज्यालाका लागि महिला श्रमिकहरुको सीप अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम,
- महिला श्रमिकका लागि बचत तथा ऋण सम्बन्धी क्रियाकलापहरु,
- खेतीपातीका लागि महिला किसानहरुको भुमिमा पहुँच बढाउने र सुधार ल्याउने निदिष्ट प्रावधानहरु,
- विउ मल तथा विउका उन्नत जातहरु, आपूर्तिकर्ता तथा मूल्य सम्बन्धी जानकारीमा पहुँच,
- सुधारिएको सिंचाई तथा खेतीका लागि प्रविधि तथा उपकरणहरुमा पहुँच,
- घरमा गर्नुपर्ने कठिन परिश्रमलाई न्यून गर्न प्रविधि तथा उपकरणहरुमा पहुँच,
- विद्यालयहरुमा राम्रो र गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँचमा सुधार,
- बालिका तथा महिला शिक्षकका लागि सुहाउँदो कक्षाकोठा र शौचालय सहितको विद्यालय पूर्वाधार सुधार,
- शिक्षण सीप अभिवृद्धिका लागि शिक्षिकाहरुलाई तालिम,
- बालिका तथा महिलाहरुलाई जीवनचक्र भरि स्वास्थ्य हेरचाहको पहुँचमा सुधार,
- सुरक्षित मातृत्व अभ्यासहरुको चेतनामा सुधार,
- निदिष्ट सेवाहरु उपलब्ध गराउन विभिन्न वस्तीहरुमा स्वास्थ्य शिविर,
- प्राविधिक सीपमा सुधार ल्याउन महिला स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई तालिम,
- दुर्गम क्षेत्रका बालिका तथा महिलाहरुको पहुँच स्वास्थ्य हेरचाह सुविधाहरुको अभिवृद्धि,
- वञ्चित समूहको उच्च बाहुल्यता रहेको वस्तीहरुमा पानी, सरसफाई तथा स्वच्छता (जसलाई अंग्रेजीमा संक्षेपमा वास भनिन्छ) सुविधाहरु,
- हिंसामा परेका बालिका तथा महिलाका लागि आश्रय स्थल,
- कार्यस्थलमा बाल हेरचाह सुविधा,
- कार्यस्थलमा महिला, पुरुष र तेस्रो लिङ्गीलाई शौचालयको सुविधा ।

आवाज/सामाजिक सशक्तिकरणसंग सम्बन्धीत

- लैङ्गिक हिंसा, जातीय विभेद सम्बन्धी कानूनी अधिकारका बारेमा महिलाहरुलाई अभिमुखीकरण,
- विभिन्न समितिहरुमा निर्णय निर्माण तहमा महिलाहरुको प्रतिनिधित्व र क्षमता सुदृढीकरण,
- सहकारी, महिला उपभोक्ता समूह तथा अइ संघ सङ्गठनका महिलाहरुलाई नेतृत्व विकास तालिम,
- सेवा तथा सेवा प्रवाह संयन्त्रका बारेमा तालिम,
- शासन तथा सामाजिक उत्तरदायी औजारहरु (टुल्स) का बारेमा तालिम,
- विभेदजन्य अभ्यासहरु तिनको न्यूनीकरण सम्बन्धी छलफल गर्न कक्षाहरु (e.g. REFLECT - Regenerated Freirean Literacy through Empowering community Techniques),
- विकासका विभिन्न लाभहरुको पहुँचमा हुने विभिन्न लैङ्गिक अवरोधहरुका बारेमा छलफल तथा संवाद,
- सरकारद्वारा महिला, एकल महिला, अपाङ्ग महिलाहरुलाई उपलब्ध गराईएको विभिन्न सहयोगका बारेमा जानकारी र त्यस्ता सेवाहरुमा पहुँच कसरी कायम गर्ने एवम् न्यून गुणस्तरका सेवा भएको खण्डमा कसलाई जिम्मेवार बनाउने सम्बन्धमा जानकारी ।

विभेदजन्य औपचारिक तथा अनौपचारिक नीति, मूल्यमान्यता तथा मानसिकताहरुमा परिवर्तन

- स्तानीय नेताहरु, निर्णयकर्ता र निर्माण व्यवसायीहरुलाई महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता सम्बन्धी अभिमुखीकरण,
- डकर्मी, पलम्बर तथा दक्ष निर्माण श्रमिककजस्ता परम्परागत रुपमा पुरुषले मात्र गर्दै आएका कामहरु कसरी महिलाले पनि गर्न सक्दछने भन्ने बारेमा प्रदर्शन,
- पुरुषत्व र यसको महिला हिंसामा प्रभावका बारेमा पुरुषलाई लक्षित गरी जनचेतना,
- महिलाको हिडडुल तथा निर्णय लिने क्षमता सम्बन्धी लैङ्गिक मान्यताहरुमा परिवर्तनका लागि पुरुषहरुसंग पैरवी,
- भूमि तथा अन्य आर्थिक स्रोतहरुमा महिलाहरुको स्वामित्व अभिवृद्धि,
- महिलाहरुलाई विभेद गर्ने नीतिहरुमा परिवर्तन,
- महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानतालाई सघाउ पुर्याउने नीतिहरुको विकास ।

अनुसूची- ४ क्रियाकलापहरुको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धी सङ्केत (कोडिङ) को उदाहरण
उदाहरण १ सामाजिक विकास क्षेत्र
वार्षिक विकास कार्यक्रम
विद्यालयलाई अनुदान

कार्यक्रम, क्रियाकलापहरु	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण, विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम/क्रियाकलापहरु	क्रियाकलाप वर्गीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)	बजेट रकम रु.
कार्यक्रम			
२.७.२३ विद्यालय अनुदान		२	०
क्रियाकलापहरु			
२.७.२३.१ विद्यालय पुस्तकालयको लागि पुस्तक खरिद गर्न अनुदान	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
२.७.२३.२ गुणस्तर सुनिश्चिततामा संलग्न संस्थाहरु तथा अध्यापनमा संलग्न विद्यालयहरुलाई अनुदान	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
२.७.२३.३ बालबालिकाहरुलाई शिक्षामा कायम राख्ने कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्न, विद्यालयलाई हिंसारहित बनाउन, बालकहरुको हिंसामुक्त राम्रो व्यवहार पहिचान गर्न विद्यालयहरुलाई कार्यसम्पादन अनुदान	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
२.७.२३.४ बालिकाहरुलाई कायम राख्ने दर उच्चहुने कुरा सुनिश्चित गरी शैक्षिक कार्यक्रममा सुधार	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
२.७.२३.५ योग्यता पुगेका बालिका उमेदवारहरुलाई प्राज्ञिक उत्कृष्टता अनुदान	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
२.७.२३.६ विज्ञान, प्रविधि, इन्जिनियरिङ तथा गणित (STEM) विषयहरुमा कम्तिमा ६०% बालिकाहरु भएका विद्यालयहरुलाई अनुदान	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	सहयोगी, २	०
२.७.२३.७ बालिका नेतृत्व विकासका लागि विशेष कार्यक्रम आयोजना	आवाज सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
परिवर्तनका क्षेत्रहरु (E) र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरणका १, २, ३ वर्गका लागि कूल बजेट	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण २५ E आवाज सशक्तिकरण ८ E विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन: १७ E सान्दर्भिक नहुने: ५०E	निर्दिष्ट २५E सहयोगी २५E तटस्थ ५०E	सङ्केत (कोड) १- ० सङ्केत (कोड) २- ० सङ्केत (कोड) ३- ०
कार्यक्रमको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)		२	

उदाहरण २ पूर्वाधार
..... निर्माण

कार्यक्रम, क्रियाकलापहरु	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण, विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम/क्रियाकलापहरु	क्रियाकलाप वर्गीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)	बजेट रकम रु.
कार्यक्रम			
पुल निर्माण			०
क्रियाकलापहरु			
निर्माण व्यवसायी तथा टोलीलाई लैङ्गिक विषयवस्तु सहित आयोजनाको आवश्यकताका बारेमा अभिमुखिकरण	विभेदजन्य नीति तथा मूल्य मान्यताहरुमा परिवर्तन	सहयोगी,२	०
प्रयाप्त प्रकाश, शौचालय र बाल हेरचाह सुविधा सहितको श्रम क्याम्पस	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	सहयोगी,२	०
महिला निर्माण व्यवसायीहरुलाई स-साना निर्माण	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०

सम्बन्धी कार्य गर्ने तालिम			
१५ जना महिला श्रमिकलाई दक्ष कार्य सम्बन्धी तालिम	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
यौनजन्य हैरानी तथा सुरक्षा सम्बन्धी महिला श्रमिकहरूलाई तालिम	आवाज सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
यौनजन्य हैरानी तथा महिला श्रमिकहरूसँग कार्य गर्ने सम्बन्धमा पुरुष श्रमिकहरूलाई तालिम	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरूमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
पुलका लागि निर्माण सामग्री खरिद	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	सहयोगी, २	०
पुरुष श्रमिकहरूलाई ज्याला	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ, ३	०
महिला श्रमिकहरूलाई ज्याला	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
अन्य खर्च	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ, ३	०
परिवर्तनका क्षेत्रहरू (E ₁) र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरणका १, २, ३ वर्गका लागि कूल बजेट	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण २७ E ₁ आवाज सशक्तिकरण १ E ₁ विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरूमा परिवर्तन: २ E ₁ सान्दर्भिक नहुने: ६९ E ₁	निर्दिष्ट ९ E ₁ सहयोगी २९ E ₁ तटस्थ ६९ E ₁	सङ्केत (कोड) १- ० सङ्केत (कोड) २- ० सङ्केत (कोड) ३- ०
कार्यक्रमको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड)		२	

उदाहरण ३ कृषि, वन तथा भूमि सुधार

महिला किसानका लागि फलफुल तथा तरकारी परियोजना

कार्यक्रम, क्रियाकलापहरू	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण, विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरूमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	क्रियाकलाप वर्गीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड)	बजेट रकम रु.
कार्यक्रम			
फलफुल तथा तरकारी परियोजना भ्यालू चेन विकास		१	०
क्रियाकलापहरू			
	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	सहयोगी, २	०
	आवाज सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरूमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरूमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ, ३	०
	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ, ३	०
	आवाज सशक्तिकरण	तटस्थ, ३	०
अन्य खर्च	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ, ३	०
परिवर्तनका क्षेत्रहरू (E ₁) र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरणका १, २, ३ वर्गका लागि कूल बजेट	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण ७७ E ₁ आवाज सशक्तिकरण ० E ₁ विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरूमा परिवर्तन: ७ E ₁ सान्दर्भिक नहुने: १६ E ₁	निर्दिष्ट ७३ E ₁ सहयोगी १० E ₁ तटस्थ १७ E ₁	सङ्केत (कोड) १- ० सङ्केत (कोड) २- ० सङ्केत (कोड) ३- ०
कार्यक्रमको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिड)		१	

उदाहरण ४ गरिवी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ति

साना स्तरका सामुदायिक स्थानीय पूर्वाधार

कार्यक्रम, क्रियाकलापहरु	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण, विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम/क्रियाकलापहरु	क्रियाकलाप वर्गीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)	बजेट रकम रु.
कार्यक्रम			
सामुदायिक भवन निर्माण		३	०
क्रियाकलापहरु			
आर्किटेक्टबाट सामुदायिक भवनको डिजाईन तयार गर्ने	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
डिजाईन स्वीकृति	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
भवन निर्माण सामग्री खरिद गर्ने	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
डकर्मी, सिकर्मी र स्टीलको कार्य गर्ने श्रमिकहरुलाई सुरक्षाका उपायहरुबारे तालिम	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
भवन निर्माण गर्ने	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
महिलाको प्रतिनिधि सहित संचालन तथा मर्मत सम्भार समिति गठन गर्ने, तालिम दिने र विउँ पुजी उपलब्ध गराउने	आवाज सशक्तिकरण	सहयोगी,२	०
अन्य खर्च	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
परिवर्तनका क्षेत्रहरु (E ₁) र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरणका १, २, ३ वर्गका लागि कूल बजेट	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण ० E ₁ आवाज सशक्तिकरण ४ E ₁ विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन: ० E ₁ सान्दर्भिक नहुने: ९६ E ₁	निर्दिष्ट ० E ₁ सहयोगी ४ E ₁ तटस्थ ९६ E ₁	सङ्केत (कोड) १- ० सङ्केत (कोड) २- ० सङ्केत (कोड) ३- ०
कार्यक्रमको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)		२	

उदाहरण ५ शासन

राजदेवी नगरपालिकाको आवधिक योजना

कार्यक्रम, क्रियाकलापहरु	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण, विभेदजन्य नीति तथा अभ्यासहरुमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम/क्रियाकलापहरु	क्रियाकलाप वर्गीकरण, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)	बजेट रकम रु.
कार्यक्रम			
राजदेवी नगरपालिकाको आवधिक योजना		२	०
क्रियाकलापहरु			
रणनीतिक योजना सहजकर्ताहरूसँग सम्झौता	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
योजना तर्जुमाको लागि खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुका लागि कार्यशाला	सान्दर्भिक नहुने	तटस्थ,३	०
१५ जना महिला श्रमिकलाई दक्ष कार्य सम्बन्धी तालिम	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०
महिला सहभागीहरुका लागि उनीहरुको आवाज	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण	निर्दिष्ट, १	०

संकलन गर्न कार्यशाला			
वञ्चित सामाजिक समूहका पुरुष सहभागीहरुको लैङ्गिक सवालहरु सहित आवाज संकलनको लागि कार्यशाला	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन	सहयोगी, २	०
योजना तर्जुमाका लागि अन्तिम कार्यशाला	विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन	तटस्थ, ३	०
परिवर्तनका क्षेत्रहरु (E ₁) र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट वर्गीकरणका १, २, ३ वर्गका लागि कूल बजेट	जीविकोपार्जन सशक्तिकरण ० E ₁ आवाज सशक्तिकरण १० E ₁ विभेदजन्य नीति तथा मूल्यमान्यताहरुमा परिवर्तन: ३० E ₁ सान्दर्भिक नहुने: ६० E ₁	निर्दिष्ट १० E ₁ सहयोगी ३० E ₁ तटस्थ ६० E ₁	सङ्केत (कोड) १- ० सङ्केत (कोड) २- ० सङ्केत (कोड) ३- ०
कार्यक्रमको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सङ्केत (कोडिङ)		२	

आज्ञाले,
प्रलव कायस्थ
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत